

Hacı Bayram Veli Kimdir? Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri

Hacı Bayram Veli, (Ankara, 1352 - Ankara, 1429) Türk mutasavvıf ve şair

Doğum ismi, Numan bin Ahmed, lakabı "Hacı Bayram"dır. 1352 (H. 753) tarihinde Ankara'nın Çubuk Çayı üzerinde Zülfadl (Sol-fasol) köyünde doğdu. Hacı Bayram-ı Veli, 14. ve 15. yüzyıllarda Anadolu'da yetişti. Eserlerini Türkçe olarak yazarak Türkçe kullanımını Anadolu'da önemli şekilde etkiledi. Sultan Murad Han verdiği ünlü bir fermanla, Hacı Bayram-ı Veli'nin talebelerinin, yalnız ilim ile meşgul olmaları için, onların vergi ve askerlikten muaf tutulduğu bildirmiştir.

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u feth edeceğini II. Mehmed'in babası II. Murad'a bildirdiği rivayet olunur.

Bir gün medreseye birisi gelerek; "İsmim Şüca-i Karamani'dir. Hocam Hamideddin-i Veli'nin selamı var. Sizi Kayseri'ye davet ediyor. Bu vazife ile huzuruza geldim." dedi. O da, Hamidüddin ismini duyunca; "Baş üstüne, bu davete icabet lazımdır. Hemen gidelim." diyerek müderrisliği bıraktı. Birlikte Kayseri'ye yöneldiler ve Somuncu Baba diye bilinen Hamideddin-i Veli ile Kurban Bayramında buluştular. O zaman Hamideddin-i Veli; "İki bayramı birden kutluyoruz!" buyurdu ve ona Bayram lakabını verdi. Talebeliğe kabul etti. Din ve fen ilimlerinde yüksek derecelere kavuştu.

Hacı Bayram-ı Veli, hocasının vefatından sonra Ankara'ya gelerek doğduğu köye yerleşti. Yeniden talebe yetiştirmekle meşgul oldu. Sohbetleriyle hasta kalplere şifa dağıttı. Talebelerini daha çok sanata ve ziraate sevk ederdi. Kendisi de geçimini ziraatle sağladı. Açtığı ilim ve irfan ocağına, devrinin meşhur alimleri, hak aşıkları akın etti. Damadı Eşrefoğlu Rumi, Şeyh Akbıyık, Bıçakçı Ömer

Sekini, Göynüklü Uzun Selahaddin, Edirne ve Bursa ziyaretlerinde talebeliğe kabul ettiği Yazıcızade Ahmed (Bican) ve Mehmed (Bican) kardeşler ile Fatih Sultan Mehmed Hanın hocası Akşemseddin bunların en meşhurlarıdır.

Fatih'in babası Sultan İkinci Murad Han, Hacı Bayram-1 Veli'yi Edirne'ye davet edip, ilim ve manevi derecesini anlayınca, fevkalade hürmet göstermiş, Eski Cami'de vazettirmiş, tekrar Ankara'ya uğurlamıştır.

Sultan İkinci Murad Han kendisinden nasihat isteyince; İmam-1 Azam'ın, talebesi Ebu Yusuf'a yaptığı uzun nasihatı yaptı: "Tebean içinde herkesin yerini tanıyıp bil; ileri gelenlere ikramda bulun. İlim sahiplerine hürmet et. Yaşlılara saygı, gençlere sevgi göster. Halka yaklaş, fasıklardan uzaklaş, iyilerle düşüp kalk. Kimseyi küçümseyip hafife alma. İnsanlığında kusur etme. Sırrını kimseye açma. İyice yakınlık peyda etmedikçe kimsenin arkadaşlığına güvenme. Cimri ve alçak kimselerle ahbablık kurma. Kötü olduğunu bildiğin hiçbir şeye ülfet etme. Bir şeye hemen muhalefet etme. Sana bir şey sorulursa ona herkesin bildiği şekilde cevap ver. Seni ziyarete gelenlere faydalanmaları için ilimden bir şey öğret ve herkes öğrettiğin şeyi belleyip tatbik etsin. Onlara umumi şeyleri öğret, ince meseleleri açma. Herkese itimad ver, ahbablık kur. Zira dostluk, ilme devamı sağlar. Bazan da onlara yemek ikram et. İhtiyaçlarını temin et. Onların değer ve itibarlarını iyi tanı ve kusurlarını görme. Halka yumuşak muamele et. Müsamaha göster. Hiçbir şeye karşı bıkkınlık gösterme, onlardan biri imişsin gibi davran." Hacı Bayram-1 Veli, ömrünün sonuna kadar İslamiyeti yaymak için çalıştı. 1429 (H. 833) tarihinde Ankara'da vefat etti. Türbesi kendi ismiyle anılan Hacı Bayram Camii'ne bitişik olup, ziyaret mahallidir. Vefatından sonra Bayramiyye yolunu talebelerinden Akşemseddin ve Bıçakçı Ömer Efendi devam ettirdiler.

Hacı Bayram-1 Veli, **Yunus Emre** tarzında şiirler söylemiştir. Şiirlerinde "Bayrami" mahlasını kullanmıştır.

Hacı Bayram-1 Veli'nin Sosyal ve Kültürel Hayattaki Rolü

Hacı Bayram-1 Veli herşeyden önce bilim ve tasavvufu birleştirmeyi başarmış bir sufüdür. İslamiyeti ilmi açıdan ele alarak iyice anlamış, önce profesör olarak medresede öğrenci yetiştirmiş sonrada tasavvuf hayatına adımını atmıştır. **Tasavvuf felsefesi** bakımından kendinden öncekilere göre bir yenilik getirmemiştir. Ancak mutasavvıf olarak dünyayı red ve terk yerine, onu imara yönelmiş etrafındakileri de teşvik etmiştir. Hacı Bayram-1 Veli'nin bu yanı devrine göre çok ileri görüşü simgeler. Hacı Bayram-1 Veli'nin etrafında okuma yazma bilmeyenler ve o devrin her çeşit meslek gruplarından insanlar bulunduğu gibi başta Akşemseddin olmak üzere Germiyanoglu Şeyhi, Eşrefoglu Rumi, Ahmed Bican, Yazıcıoğlu Muhammed gibi bilimadamları da bulunuyordu. Bu kadar farklı kültür gruplarını aynı potada eritmesi de büyük bir başarıdır. Müridlerini el emeği ile geçinmeye yani toprağı işlemeye ve el sanatlarına yönlendirmiştir. Kısacası herkese çalışma tavsiyesinde bulunmuş kendisi de

buğday, arpa, burçak yetiştirerek onlara yaşayan örnek olmuştur. Bu şekilde müridlerini toprağa bağlı yaşamaya teşvik ederek Anadolu'ya Orta Asya'dan gelen Türk göçerlerin yerleşik hayata geçmesini sağlamış, Anadolu'da kalıcı Türk birliğinin sağlanmasında ve Osmanlı Devleti'nin medeniyet yolunda aşama kaydetmesinde önemli rol oynamıştır. Hacı Bayram-ı Veli'nin koyduğu imece usulü, yani hasadı bütün köylülerin katılımı ile ortaklaşa toplama yöntemi bugün bile hala Anadolu'da uygulanmaktadır. Anadolu'da ondan başka aynı etkiyi sağlamış bir mutasavvıf gösterilemez.

Hacı Bayram-ı Veli'ye göre toplum iki ana kesime ayrılır: Zenginler ve yoksullar. Bu iki grubun arasında köprü kurulması ve yoksulların sosyo ekonomik güvenliğinin sağlanması görevini yaşadığı dönemde Hacı Bayram-ı Veli gerçekleştirmiştir. Mübarek aylarda müridleriyle beraber Ankara'nın ticari merkezlerinde dolaşır, dükkân sahiplerinden isteyenler zekat ve sadakalarını dervişlerin taşıdığı büyük bir torba içine atarlardı. Bu paralar bir yardım sandığında toplanır kimsesiz yaşlılara, dul bayanlara, öksüzlere, evlenemeyecek kadar fakir genç kızlara ve erkeklere, kitap alamayacak kadar fakir öğrencilere kısacası tüm ihtiyaç sahiplerine dağıtıldı. Görüldüğü gibi günümüzün Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Bağkur gibi sosyal yardımlaşma organizasyonlarının temeli bundan beş buçuk asır önce Hacı Bayram-ı Veli tarafından atılmıştır. Hacı Bayram-ı Veli'nin güzel adetlerinden biri de tekkesinde sürekli bir kazan kaynatmasıdır ki bu adet kök olarak Orta Asya tasavvuf geleneğine, **Hoca Ahmet Yesevi**'ye dayanır. Tekkesindeki bu kazanda sürekli gece gündüz burçak çorbası kaynar; gelen geçen, zengin fakir, büyük küçük, kadın erkek herkes içerdi. Hacı Bayram Camii tekkesinde hergün sabah ve yatsıdan sonra zikir meclisleri kurulur, öğle namazından önce ve sonra başta müridler olmak üzere her gruptan insana tefsir, fıkıh, hadis, kelam hatta felsefi ağırlıklı tasavvuf dersleri verilirdi. Bu şekilde toplumun eğitimi de gerçekleştiriliyordu.

Hacı Bayram-ı Veli Anadolu'da dil ve kültür birliğinin sağlanması için Türkçe eserler yazılmasında Leme'at ve Gülşen-i Raz gibi eserlerin Türkçeleştirilmesinde etkili olmuş kendisi de halkın anlayacağı dilden, Ahmet Yesevi geleneğine uygun olarak şiirler yazmıştır. Devrinde Arapça ve Farsça eser vermek revaçta iken, Hacı Bayram-ı Veli'nin halk ile diyalog kurabileceği Türkçe'yi tercih etmesi belli bir misyona delalet eder. Bu misyon Anadolu'da dil birliğinin sağlanması ve Türk kültürünün hakim olmasıdır. Türkçecilik akımı müridlerini de etkilemiş, bu sufiler özellikle Türkçe eserler vermişlerdir. Yazıcıoğlu Muhammed, Ahmet Bican, Eşrefoğlu Rumi gibi öğrencilerinin Envaru-l Aşikin, Muhammediye, Müzekki'n Nüfus gibi eserleri Anadolu'da yıllarca kolaylıkla okunmuştur halkın elinden düşmemiştir.

Hacı Bayram-ı Veli Camii Çilehanesi

Bayramilik'te manevi olgunluğu elde etmek üzere kırk gün süre ile insanlardan ayrılıp küçük bir çile odasında kalıp Allah'ı düşünmek, ona ibadet etmek, onun isimlerini anmak, susmak, az yemek, az içmek gibi uygulamalar büyük önem arzeder. Burda amaç zihnin Allah düşüncesi üzerinde yoğunlaşma yeteneği elde etmesidir. Bu uygulamanın temelinde Peygamber Muhammed'in peygamberlik gelmeden önce Hira mağarasında bir süre insanlardan uzak kalması, yine onun Ramazan ayının son on gününde itikafa çekilmesi vardır.

Çilehanenin biri caminin doğu kapısına açılan ancak şimdi ızgara ile kapatılan, diğeri ise son cemaat yerinin doğu köşesinde olmak üzere iki asıl girişi vardır. Ayrıca caminin içinden de merdivenli bir girişi bulunmaktadır. Günümüzde girişler son cemaat yerinden yapılmaktadır.

Çilehanenin bulunduğu alan cami gibi dikdörtgen planlıdır. Ancak bu dikdörtgen düzgün kenarlı değildir. Taş duvarlar, beyaz badanalı ve sadedir. Süsleme yapılmamıştır. Her iki girişten merdivenle, harimin yaklaşık 1/10 büyüklüğündeki düzgün olmayan bir dikdörtgen şeklindeki odaya inilir. Bu odanın batısında, yarı büyüklüğünde ikinci bir oda daha vardır. Bu odalardan ilki çeşitli amaçlarla kullanılabilir bir giriş, diğeri abdest odasıdır. Günümüzde bu odalar ibadet amaçlı kullanılmaktadır.

Çilehanenin çile odaları ilk odaya açılan düzgün olmayan bir koridor boyu sıralanmışlardır. Bunlar dört tanedir. En sondaki çile odası mihrabın altına oldukça yakındır. Düzgün olmayan kare planlı bu odaların havalandırma bacaları vardır. Bu odaları Hacı Bayram-ı Veli ve öğrencileri Akşemseddin, Şeyh Eşrefoğlu Rumi ile tarikat üyeleri kullanmışlardır.

Hacı Bayram-ı Veli'den Nasihatler

- Hiddet ve kin, hakikatleri gören gözleri kör eder. Öfke, iyi düşünmeyi daraltır, yanlıtır.
- Hiçbir günâhı küçümsemeyin, çok çalışın. Boş gezenler, zengin bile olsa, arkadaşları şeytan, kalbleri şeytanın konağı olur.
- İnsanların fitnesinden kurtulmak istiyorsanız, çarşı ve pazarlarda sık sık bulunmayınız.
- Dünyâ gamından, nefsin sıkıştırmasından hafifleyip kurtulmak istiyorsanız, kabristanları sık sık ziyâret ediniz.
- Ayıp ve kusurlarını gördüğünüz arkadaşlarınızın, komşularınızın, sırlarını ifşâ etmeyiniz; çünkü gördüğünüz bu sırlar, size emânettir. Emânete hiyânet ise, çirkin bir harekettir. Emaneti koruyunuz.

Hacı Bayram-ı Veli'den Bir Şiir örneği

Bilmek istersen seni,
Cân içinde ara cânı.
Geç cânından bul ânı,
Sen seni bil, sen seni.
Kim bildi ef'âlini,
Ol bildi sıfâtını,
Anda gördü zâtını,
Sen seni bil, sen seni.
Görünen sıfâtındır,
O'nu gören zâtındır,
Gayri ne hâcetindir,
Sen seni bil, sen seni.
Kim ki hayrete vardı,
Nûra müstagrak oldu,
Tevhîd-i zâtı buldu,
Sen seni bil, sen seni.
Bayram özünü bildi,
Bileni anda buldu,
Bulan ol kendi oldu,
Sen seni bil, sen seni.